

Socialutskottets betänkande

1978/79:1

med anledning av motioner om barnomsorgen

Motionerna

I motionen 1977/78:328 av Per Gahrton (fp) hemställs

1. att riksdagen beslutar hos regeringen begära kartläggning av förekommande kö- och intagningssystem till den kommunala barntillsynen,
2. att riksdagen beslutar hos regeringen begära vägledande informationsmaterial för fördelningen av barntillsynsplatser så länge platsbrist råder.

I motionen 1977/78:550 av Yvonne Hedvall (m) och Per-Eric Ringaby (m) hemställs att riksdagen beslutar att hos regeringen begära en översyn av nuvarande bidragsbestämmelser beträffande driften av kommunala daghem i syfte att möjliggöra att dessa bidrag även kan komma icke-kommunala daghem till del i enlighet med vad som anförts i motionen.

I motionen 1977/78:710 av Per Gahrton (fp) hemställs att riksdagen hos regeringen begär förslag till förbud mot tryckimpregnering av lekredskap.

I motionen 1977/78:720 av Blenda Litmarck m. fl. (m) hemställs att riksdagen beslutar hos regeringen begära skyndsamt förslag syftande till sådana bestämmelser att möjligheten att anordna barntillsyn inom ramen för den kommunala familjedaghemsverksamheten i annat hem eller annan lokal än dagbarnvårdarens eget hem inte skall kunna sättas ur spel genom avtal.

I motionen 1977/78:722 av Margaretha af Ugglas (m) hemställs att riksdagen ger regeringen till känna vad i motionen uttalats om behovet av enklare statsbidragssystem för barnomsorgen.

I motionen 1977/78:1109 av Ingrid Sundberg (m) och Ingrid Diesen (m) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att socialstyrelsen snarast bör komplettera arbetsplanen för förskolan enligt vad som i motionen anförts med

1. riktlinjer för förskolans personlighetspåverkande verksamhet,
2. en temadel om språkutveckling och lek med bokstäver och ord.

I motionen 1977/78:1499 av Bonnie Bernström m. fl. (fp) hemställs att riksdagen ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om utbyggnad av barnomsorgen.

I motionen 1977/78:1509 av Marianne Stålberg m. fl. (s) hemställs att riksdagen hos regeringen begär en översyn av nuvarande statsbidragsbestämmelser för heltidsomsorgen (daghemmen) samt att förslag till ändringar i

bestämmelserna framläggs, vilka ger möjlighet till ökad flexibilitet i verksamheten och erbjuder samma möjligheter utan större kostnad för kommuner med litet barnunderlag att bedriva daghemsverksamhet som i dag gäller för områden med stort barnunderlag.

Allmänt

År 1972 lade 1968 års barnstugeutredning fram sitt huvudbetänkande (SOU 1972:26 och 27) Förskolan, del 1 och 2.

Sedan förslaget remissbehandlats avgav regeringen propositionen 1973:136 om förskoleverksamhetens utbyggnad och organisation. Med anledning av propositionen fattade riksdagen hösten 1973 beslut om en förskolereform (SoU 1973:30, rskr 1973:372), som trädde i kraft vid halvårsskiftet 1975.

Reformen innebar att en allmän förskola för alla sexåringar infördes. Barn som av olika skäl behövde särskilt stöd i sin utveckling skulle kunna få plats i förskola redan före sex års ålder. Bestämmelser om utbyggnadsplanering för daghem antogs.

De grundläggande bestämmelserna om förskoleverksamheten togs in i lagen (1973:1205) om förskoleverksamhet.

Under åren 1974 och 1975 behandlade riksdagen ett antal frågor om barnomsorgen. Utskottet hänvisar främst till sina av riksdagen godkända betänkanden SoU 1974:40 och 41 samt 1975:5.

Efter beslutet om den allmänna förskolan tilldrog sig frågan om utbyggnaden av såväl daghem och annan förskoleverksamhet (främst familjedaghemsverksamhet) som fritidsverksamhet för de yngre skolbarnen allt större uppmärksamhet. Enligt förskolelagen skulle det i varje kommun finnas en av kommunfullmäktige antagen plan för förskoleverksamheten (se härom närmare 10 § i lagen). Planbestämmelsen byggde på tanken att införandet av en allmän förskola för sexåringar inte fick medföra att utbyggnaden av förskoleverksamheten för övriga åldersgrupper med förvärvsarbetande eller studerande föräldrar eftersattes. Det visade sig emellertid att trots det sålunda existerande plankravet och trots att kommunerna tillförts ökade resurser genom förbättrade statsbidrag den befintliga och planerade platstillgången i framför allt daghem inte svarade mot behoven. Efter överläggningar hösten 1975 med Svenska kommunförbundet om barnomsorgens utbyggnad och finansiering lade regeringen i propositionen 1975/76:92 fram förslag i nämnda avseende. I samband därmed togs även upp de förslag beträffande fritidshemmens verksamhet som lagts fram av barnstugeutredningen i betänkandet (SOU 1974:42) Barns fritid.

Propositionen godtogs med vissa ändringar av riksdagen (SoU 1975/76:28, rskr 1975/76:219). Detta innebar att förskolelagen vid årsskiftet 1976/77 ersattes av lagen (1976:381) om barnomsorg, som även omfattar barn i den lägre skolåldern. Enligt lagen är barnomsorgen en lagfäst kommunal uppgift med skyldighet för kommunerna att svara för en planmässig utbyggnad.

Lagen innehåller också regler om finansiering av ett nytt statsbidragssystem för barnomsorgen. Statsbidragsreglerna finns i av regeringen utfärdade författningar, vilka redovisas i följande avsnitt.

Riksdagen har under åren 1977 och 1978 prövat frågor rörande barnomsorgen främst i samband med behandlingen av socialhuvudtiteln (se SoU 1976/77:25 och 1977/78:25). Vid budgetbehandlingen tidigare i år behandlades i princip endast motionsyrkanden som hade direkt samband med anslagsfrågor.

Statsbidragsregler

Som angetts i föregående avsnitt fattade riksdagen beslut om ett nytt statsbidragssystem för barnomsorgen våren 1976. Systemet trädde i kraft samtidigt med barnomsorgslagen eller således vid årsskiftet 1976-1977. De nya bestämmelserna finns i förordningen (1976:396) om statsbidrag till dag- och fritidshem och i kungörelsen (1968:236, ändrad senast 1976:397) om statsbidrag till kommunal familjedaghetsverksamhet. Enligt bestämmelser i förordningen (1977:628) om statsbidrag till hemspråksträning i förskolan utgår fr. o. m. halvårsskiftet 1977 statsbidrag till kommun för hemspråksträning i daghem, kommunalt familjedaghem eller deltidsgupp. De beloppsmässigt fastställda statsbidragen har genom förordningen (1978:191) om anpassning av statsbidrag till daghem, fritidshem, kommunala familjedaghem och hemspråksträning räknats upp med hänsyn till den genomsnittliga årliga löneutvecklingen för anställda i offentlig tjänst fr. o. m. kalenderåret 1977.

Statsbidrag utgår till kommun för daghem och fritidshem som drivs av kommunen. Till kommun utgår statsbidrag även för sådant daghem eller fritidshem som drivs av annan än kommunen om daghemmet eller fritidshemmet ingår i den plan för barnomsorgen som avses i 8 § lagen (1976:381) om barnomsorg. Med nämnda plan åsyftas plan för barnomsorgen som skall finnas i varje kommun och som skall vara antagen av kommunfullmäktige.

Driftbidraget för *daghem* är för år 1978 15 500 kr. per plats, som tillkommit i nytilskott efter utgången av år 1975. För plats som tillkommit dessförinnan utgör bidraget 13 300 kr. Bidrag till daghem utgår för plats i avdelning som är öppen minst sju timmar per dag om minst två tredjedelar av platserna utnyttjas fem timmar eller mera per barn och dag.

Driftbidraget för *fritidshem* är för år 1978 7 750 kr. per plats som tillkommit efter utgången av år 1975. För plats som tillkommit dessförinnan utgör bidraget 6 650 kr. Bidraget utgår för plats i avdelning som är öppen under minst fem timmar per dag.

Statsbidraget till kommunernas *familjedaghetsverksamhet* utgår med 35 % av kommunernas bruttokostnad. Dessutom utgår ett särskilt grundbelopp per barn i familjedaghem. För förskolebarn utgör grundbeloppet 1 650 kr. för

år 1978 under förutsättning att barn vistas i familjedaghem minst 7 timmar per dag. Halvt grundbelopp utgår för förskolebarn, som vistas kortare tid än sju timmar per dag i familjedaghem. För skolbarn i familjedaghem utgår också halvt grundbelopp.

Såvitt avser reglerna om bidrag till *hemspråksträning* hänvisar utskottet till de ovan angivna författningarna (SFS 1977:628 och 1978:191).

Socialstyrelsen skall utfärda verkställighetsföreskrifter beträffande statsbidragsförfattningarna. Sådana föreskrifter har utfärdats i myndighetens Meddelandeblad nr 16/78. Då det gäller familjedaghemsversamheten finns också vissa föreskrifter i socialstyrelsens Råd och anvisningar nr 35 om Kommunal familjedaghemsversamhet (omarbetad 1977).

Vissa publikationer från socialstyrelsen m. m.

Enligt 13 § barnomsorgslagen utövar *socialstyrelsen* den centrala tillsynen över barnomsorgen. Myndigheten utfärdar vägledande information till kommunerna. Mot bakgrund av bl. a. dessa och motsvarande äldre bestämmelser har socialstyrelsen utgivit ett antal publikationer beträffande barnomsorgen. Av skrifter som utgivits under senare tid må nämnas följande.

I publikationsserien Socialstyrelsen anser har under året utgivits skriften nr 1978:2 med titeln Om förskolan.

Socialstyrelsen vill med skriften ge en samlad information om förskolans inre organisation och förskolans roll i en samverkande barnomsorg. Skriften är avsedd att ge underlag för planering och beslut i kommunerna när det gäller verksamhetens uppläggning inom förskolan. Som underlag vid utarbetandet av skriften har använts barnstugeutredningens förslag till organisation och arbetssätt i förskolan, regeringens och riksdagens ställningstaganden med anledning av dessa förslag samt aktuella rapporter från forsknings- och försöksverksamhet och utvecklingsarbete. Bl. a. har den av socialstyrelsen administrerade försöksverksamheten som startades 1972 och avslutades 1975 gett viktiga erfarenheter. Skriften har utarbetats inom socialstyrelsens barn- och ungdomsvårdsbyrå i samråd med Svenska facklärarförbundet, Svenska kommunalarbatareförbundet och Svenska kommunförbundet, vilka ingått i en styrgrupp. I arbetet har också deltagit en arbetsgrupp bestående av praktiskt verksam personal inom förskola och förvaltning. En särskild referensgrupp har också gett synpunkter vid utarbetandet av skriften.

Här bör också nämnas dels att socialstyrelsen år 1975 utgett en skrift med vägledande information om miljö i förskola och fritidshem med titeln Planering av lokaler och utemiljö (den s. k. gula boken), dels att arbetarskyddsstyrelsen till ledning vid tillämpningen av arbetarskyddslagen på förskolor och fritidshem utfärdat anvisningar, som träder i kraft den 1 oktober i år (arbetarskyddsstyrelsens meddelanden 1978:17).

I serien Råd och anvisningar från socialstyrelsen utgavs i juni 1974 skriften nr 35 med titeln Kommunal familjedaghemsversamhet. Skriften har

omarbetats förra året och utgetts med oförändrad numrering och titel. Skriften innehåller i huvudsak två avsnitt, nämligen ett betecknat Statsbidragsbestämmelserna och ett betecknat Övriga riktlinjer för en organiserad kommunal familjedaghemsvksamhet.

Socialstyrelsen har gett ut flera skrifter, som avser kommunernas barnomsorgsplanering.

Sålunda utgavs förra året i serien Socialstyrelsen redovisar under nr 1977:5 skriften Kommunernas förskoleplaner 1975–1979, som innehåller sammanställning och analys av planerna.

I en serie som kallas "Barnomsorgsplanering" och som planeras komma ut med tre delar årligen har *del 1* med titeln Vägledning inför kommunernas barnomsorgsplanering 1979–83 utkommit (Barnomsorgsplanering 1:78). I särskilda avsnitt tas upp bl. a. frågor om förtursregler (i huvudsak redovisas dock endast reglerna i barnomsorgslagen om barn som har behov av särskilt stöd) och om föräldrasamverkan i förskola och fritidshem.

Del 2 "Barnomsorgen i siffror" i den nämnda serien skall redovisa en sammanställning av kommunernas barnomsorgsplaner för varje planeringsperiod. Skriften skall även innehålla aktuell statistik om barnomsorgen ur andra källor än barnomsorgsplanerna. Förra året utkom Barnomsorgen i siffror 1977–81.

Del 3 i den nämnda serien skall redovisa analyser av vissa frågor som rör barnomsorgens kvalitet ur kommunernas barnomsorgsplaner. Förra året utkom Kvalitetsfrågor 1977–81, Sammanställning av kommunernas barnomsorgsplaner 1977–81, Personal, Omsorg om barn på obekvämt arbetstid och Öppen förskola.

Socialstyrelsen ger ut en arbetsplan för förskolan. Hitintills har fyra delar utkommit, nämligen *del 1* Vår förskola. En introduktion till förskolans pedagogiska arbete. (andra omarb. uppl. 1977), *del 2* Vi lär av varandra. Om samspel och planering i förskolan (1975), *del 3* Vi upptäcker och utforskar. Att arbeta naturvetenskapligt i förskolan (1975) och *del 4* Invandrarbarn i förskolan (andra omarb. uppl. 1978).

Enligt vad utskottet inhämtat kommer socialstyrelsen att inom en nära framtid ge ut följande delar i arbetsplanen, nämligen under hösten 1978 en del med titeln Små barn i daghem samt under 1979 en del med titeln Introduktionen i förskolan och en del med titeln Samtal, samvaro och språk.

Socialstyrelsen utreder också på basis av ett försöksprojekt hur man kan behandla frågor om sex, samlevnad och könsroller i förskolan och hoppas kunna ge ut en del i arbetsplanen om dessa frågor.

Här må också nämnas att socialstyrelsen sedan 1974/75 samordnat insatser för barnomsorgspersonalens fortbildning inom ett projekt Särskild information till förskolans personal m. fl. Sedan den 1 juli i år har socialstyrelsen en mera permanent uppgift på området (se UbU 1976/77:29 s. 8 och prop. 1977/78:100 Bilaga 8 s. 82). Fortbildningen av berörd personal skall genomföras i

samverkan mellan socialstyrelsen, kommunerna och personalorganisationerna. Socialstyrelsen skall därvid ha planerande och övergripande uppgifter. I dessa uppgifter ingår att tillsammans med kommunförbundet och i samråd med personalorganisationerna utveckla metoder och föreslå innehåll i en lokal allmän fortbildningsverksamhet samt utforma utbildningen av lokala studievägledare. I samarbete med nämnda organ skall vidare socialstyrelsen framställa lämpligt material samt följa upp och utvärdera verksamheten. För innevarande budgetår har riksdagen anvisat 2 milj. kr. för verksamheten (SoU 1977/78:25 s. 14 och 17). Socialstyrelsen har i samband med det ovan nämnda projektet framställt studiematerial och ordnat regionala kurser för lokala studievägledare med bl. a. följande innehåll, nämligen Inför förskole-reformen, Dagbarnvårdare – ett yrke, Samverkan i barnomsorgen, Att arbeta i fritidshem och Att starta (ett material för personals introduktion i nystartade daghem och fritidshem).

Socialstyrelsen har tidigare i år gett ut rekommendationer med titeln Barns hälsa, Hälsovård inom förskoleverksamheten m. m. (bilaga till SOSFS(S) 1978:6).

Svenska kommunförbundet har gett ut två informationsskrifter om kommunerna och barnomsorgen, den ena år 1976 med undertiteln 1. Den nya barnomsorgslagen och den andra med undertiteln 2. Fritidshem i utveckling. Utskottet har inhämtat att förbundet inom en nära framtid kommer att ge ut en tredje del i serien. Den skall i huvudsak behandla förvaltningsorganisationen och rutiner rörande handläggningen av ärenden inom verksamhetsområdet. I skriften kommer även att tas upp vissa frågor av juridisk karaktär. Vidare kommer bl. a. frågor om kö- och intagningssystem att belysas.

I cirkulär 1978-06-26 (78.064 A) har Kommunförbundet utfärdat rekommendation angående föräldraavgifter inom barnomsorgsverksamheten.

Vissa utredningar

Planeringsgruppen (S 1976:03) för barnomsorg

Socialministern tillkallade efter regeringens bemyndigande år 1976 en planeringsgrupp med uppgift att på grundval av de praktiska erfarenheterna förbättra underlaget för kommunernas utbyggnadsplanering och beräkningar av platsbehovet inom barnomsorgen vid den fortlöpande uppföljningen av barnomsorgsplanerna.

Planeringsgruppen har i slutet av november 1977 presenterat ett material som innefattar en analys av kommunernas barnomsorgsplaner (se bl. a. SoU 1977/78:25 s. 11–12). Vidare har planeringsgruppen under våren gjort en sammanställning av en enkät rörande kommunernas barnomsorg. Enkäten innehöll fem delar, nämligen allmänna frågor om kommunens barnomsorg, kommunens synpunkter på barnomsorgsplanering, frågor angående barnomsorgskön, frågor angående förturer inom barnomsorgen och frågor som rör

barns vistelsetrygghet inom barnomsorgen.

Planeringsgruppen bedriver f. n. sitt arbete med sikte på att gruppen i slutet av innevarande år skall lägga fram ett betänkande med förslag om ett förbättrat underlag för kommunernas behovsberäkningar.

Översyn av principerna för statsbidragsgivningen till daghem m. m.

Enligt beslut i september 1977 skall en översyn av principerna för statsbidragsgivningen till daghem m. m. göras inom regeringskansliet. Översynen kommer att avse i vad mån statsbidragsgivningen bör vara beroende av särskilda normer för lokalytor och andra faktorer av betydelse för verksamheten. I anslutning till översynen kommer även att behandlas normer för personaltätthet och gruppstorlek i förskolan. Även frågan om särskilda behörighetsbestämmelser för personalen i förskolan kommer att belysas.

En utvärdering och översyn av bestämmelserna i statsbidragsförordningen om förskolans öppethållande och barnens vistelsetider kommer att göras.

Statskontrollkommittén (Kn 1976:06)

Kommunministern tillkallade i början av år 1977 en kommitté, statskontrollkommittén (Kn 1976:06), som fick i uppdrag att utreda frågan om minskad statskontroll över kommunerna och landstingskommunerna. I ett i juni 1978 dagtecknat delbetänkande III (Ds Kn 1978:3) Ökat kommunalt ansvar för barnomsorgen framhåller kommittén att den statliga tillsynen över barnomsorgen i vissa avseenden är omotiverad och lägger fram förslag till vissa ändringar i tillämpningssystemet. I betänkandet presenteras också principförslag till en förenklad statsbidragsgivning till kommunala förskolor och fritidshem samt familjedaghem. Kommittén föreslår att bidrag skall utgå med en viss del av kommunernas lönekostnader för verksamheten. Kommittén förordar att vid den ovan nämnda översynen av statsbidragsgivningen man även överväger vilken bidragsprocent som skall gälla.

Riksrevisionsverkets utvärdering av statsbidrag till kommunala familjedaghem

Riksrevisionsverket (RRV) har på regeringens uppdrag gjort en utvärdering av det bidragssystem som försöksvis skulle tillämpas 1975–1977 beträffande bidrag till kommunerna för färdtjänst, hemhjälp och familjedaghem. Enligt de åsyftade reglerna – som bortsett från att ett särskilt grundbelopp till familjedaghemsverksamheten införts fortfarande gäller oförändrade – utgår statsbidrag med 35 % av kommunernas bruttokostnader för verksamheten.

Statsbidragets konstruktion kan enligt RRV:s mening förenklas. Det s. k. grundbeloppet medför vissa administrativa nackdelar. Framför allt fram-

håller några kommuner svårigheterna att korrekt redovisa de faktorer som bestämmer grundbeloppet samt att variationer under året inte beaktas.

Enligt RRV:s bedömning bör en samordning av de två bidragskomponenterna till bidrag på ett enhetligt underlag övervägas. I övrigt är statsbidraget enkelt att administrera.

RRV:s utvärdering visar i övrigt inte att särskild anledning finns att förändra nuvarande regler för statsbidrag till familjedaghem. RRV framhåller dock att en utvärdering av statsbidraget till familjedaghem innebär en avgränsning till en form av samhällets barnomsorg och att en meningsfull utvärdering knappast kan göras utan att beakta hela den samhälleliga barnomsorgen.

Barnomsorgsgruppen (S 1973:07)

Barnomsorgsgruppen, som tillkallades år 1973, har tidigare i år avgett betänkandet (SOU 1978:5) Föräldrautbildning 1. Kring barnets födelse. Betänkandet har remissbehandlats. Utredningen kommer i sitt fortsatta arbete att behandla föräldrautbildning under förskole- och skolåldrarna samt föräldrautbildning som når alla i samhället.

Familjestödsutredningen (S 1974:01)

Familjestödsutredningen har i juni 1978 avgett betänkandet (SOU 1978:39) Föräldraförsäkring. I betänkandet görs en genomgång av föräldraförsäkringens utveckling sedan 1974 ur statistisk och lagteknisk utgångspunkt. Genomgången har föranlett vissa mindre förslag till lagändringar och förbättringar av informationen kring föräldraförsäkringen.

Därutöver föreslår utredningen viss utbyggnad av försäkringen. Det gäller rätten till föräldrapenning i graviditetens slutskede, rätten till föräldrapenning för långtidssjuka barn och höjning av åldersgränsen för rätten till föräldrapenning för tillfällig vård av barn.

Utredningen har för någon månad sedan avgett rapporten (Ds S 1978:15) Hälsorisker och hälsovård för barn i daghem.

Utredningen har vidare i september 1978 publicerat en diskussionspromemoria – Daghem för små barn – om de minsta barnens situation i barnomsorgen där man tar upp frågan om målsättning, verksamhet och pedagogik för småbarnsomsorgen.

Remissyttranden m. m. beträffande tryckimpregnering av lekredskap

I motionen 1977/78:710 av Per Gahrton (fp) anförs att så gott som samtliga lekredskap bl. a. på offentliga lekplatser och i förskolor får ett rötskydd av medel som innehåller klorfenoler, krom eller arsenik. Tryckimpregnerat virke hamnar ofta på bygglekplatsen, där man är tacksam för byggnadsindu-

strins avfall. I sådant virke finns kemiska substanser som skyddar virket mot röta i 40–50 år.

De aktiva ämnena kan framkalla förgiftningar, cancer och fosterskador men även genetiska skador. Motionären utvecklar utförligt sina synpunkter i ämnet. Han erinrar om att det vid förbränning av klorfenoler bildas dioxin, som är ett mycket farligt gift. Motionären framhåller att genom den vägledande information rörande Planering av lokaler och utemiljö som socialstyrelsen gett ut 1975 (se ovan s. 4) utemiljön programmeras på ett sätt som innebär uppenbara risker för våra barns hälsa. Han hänvisar bl. a. till att tryckimpregnerat virke rekommenderas för lekmiljön. Det rekommenderas att eldstad eller plats för brasa ordnas så att skräp och dåligt virke kan eldas upp; de giftiga substanser och cancerframkallande ämnen som frigörs inandas runt grillplatsen. Askan med dess innehåll av farliga ämnen kan komma att tillföras grönsaksland och därigenom sugas upp av olika grönsaker. Motionären anför också att man även måste beakta att det kan vara farligt för barnen att få hudkontakt med virke som innehåller exempelvis krom eller arsenik. Motionären vill att tryckimpregnering av lekredskap skall förbjudas.

Utskottet har inhämtat yttrande över motionen från *socialstyrelsen* och *produktkontrollnämnden*. I ärendet har vidare inkommit en skrift från *Svenska träskyddsinstitutet*.

Produktkontrollnämnden erinrar om att medel för tryckimpregnering av virke till skydd mot röta och mögel utgör bekämpningsmedel och att regler om hantering av sådana medel finns i kungörelsen (1973:334) om hälso- och miljöfarliga varor. Bekämpningsmedel får enligt kungörelsen inte saluhållas, överlåtas eller användas utan att vara registrerat hos produktkontrollnämnden. Sådant medel får i vissa fall inte registreras, nämligen bl. a. om medlet kan befaras medföra sådan olägenhet från hälso- och miljöskyddssynpunkt att det inte lämpligen bör användas i bekämpningssyfte.

Vid registrering av bekämpningsmedel skall produktkontrollnämnden fastställa hur förpackning till medlet skall vara märkt. Märkningen skall ge besked om (1) bekämpningsmedlets benämning och användningsområde, (2) namn och mängd på verksamma beståndsdelar i medlet och på övriga beståndsdelar däri av betydelse från hälso- och miljöskyddssynpunkt, (3) vad som i övrigt kan behövas till skydd mot skada. För tryckimpregnering används f. n. i huvudsak följande grupper av medel, nämligen medel innehållande (1) pentaklorfenol i olja, (2) koppar-krom-arsenik (CCA-medel), samt (3) kreosotolja.

Nämnden anför härfter följande.

Nämnden har hittills vid registrering av ifrågavarande typ av bekämpningsmedel inte uppställt några särskilda restriktioner som har avseende å sådant virke som används för lekredskap. Den sistnämnda typen av medel används dock i praktiken inte för ifrågavarande ändamål utan huvudsakligen för impregnering av sliprar, stolpar m. m.

Vad övriga medel beträffar får erinras om att de toxiska egenskaperna för pentaklorfenol starkt varierar med det i det färdiga medlet använda lösningsmedlet. Substansen resorberas väl genom huden och en hudapplikation kan ge toxiska dermatiter vid 1–3% -lösning. Pentaklorfenol utsöndras relativt snabbt. Halveringstiden uppskattas till ca 10 timmar. Pentaklorfenolpreparat har medfört besvär vid hantering i olika sammanhang, dock ej så vitt känt i samband med tryckimpregnering.

Med anledning av de risker som från olika synpunkter föreligger vid hanteringen av klorfenoler beslutade produktkontrollnämnden 1977-05-27 att återkalla registreringen för medel av denna typ med giltighet från olika tidpunkter. För tryckimpregneringspreparat som innehåller klorfenol gäller att de får användas endast t. o. m. 1978. Uppgiften i motionen att förbudet ej gäller för tryckimpregnering är således felaktig.

De koppar-, krom- och arsenikföreningar som ingår i CCA-medlen är kända baskemikalier, vilkas egenskaper är väl beskrivna i allmän toxikologisk litteratur. Medlen som sådana tillhör de i särklass bästa sett från effektivitetssynpunkt. Virke som behandlats med olika medel i en tryckimpregneringsanläggning skall vara torrt före leveransen. De verksamma substanser som finns i CCA-medlen är hårt fixerade i virket efter torkning. Det anses vara från endast det yttersta skiktet av detta som någon utlösning av medlet kan ske från nybehandlat virke. För att få klarhet i vilken utsträckning detta sker har produktkontrollnämnden genomfört en undersökning, där ett antal sandprover från lekplatser med tryckimpregnerat virke analyserats med avseende på arsenik. Av resultaten framgår att halten arsenik är större i prover från sand invid virket än i sand som ej ligger invid virket och att halten är större i ytskiktet än längre ned. De mängder som förekommer i ytskiktet överstiger endast i någon mån de som enligt litteraturuppgifter förekommer naturligt.

Att säkert tolka resultaten av detta begränsade material är svårt. Nämnden är därför beredd att föranstalta om ytterligare undersökningar i ämnet. I avvaktan på resultatet av dessa är dock nämndens bedömning den att arsenikimpregnerat virke vid lekplatser ej torde leda till sådan ökad hälsorisk att ingripande enligt lagstiftningen om hälso- och miljöfarliga varor är motiverat.

Nämnden framhåller vidare bl. a. att det aldrig kan vara lämpligt att använda virke som är behandlat med kemikalier vid grillning.

Slutligen anför produktkontrollnämnden.

Sammanfattningsvis får nämnden erinra att en registrering av ett bekämpningsmedel ej innebär att medlet kan användas i alla sammanhang. Det åligger tvärtom nämnden att noga ange ett medels användningsområde. Nämnden har som nämnts hittills inte uppställt några restriktioner som har avseende å ifrågavarande medels användning till virke som kan utnyttjas för lekredskap. De kunskaper vi har i dag har inte gjort det motiverat att ställa upp sådana restriktioner. Beaktas bör också att tryckimpregnerat virke även används för utomhusmöbler m. m. Ej heller för sådan användning har uppställts några särskilda villkor. Nämnden vill dock erinra om att i de fall förändrade förhållanden inträder nämnden med kort varsel kan återkalla gällande registreringar eller modifiera användningsområdet för aktuella medel. Nämnden kommer att med uppmärksamhet följa dessa frågor.

Då nämnden sålunda redan enligt gällande föreskrifter har att följa och fatta beslut i sådana frågor som aktualiserats i den remitterade motionen,

påkallar den enligt nämndens uppfattning ej någon riksdagens särskilda åtgärd. Motionen bör därför lämnas utan bifall.

Socialstyrelsen framhåller i sitt yttrande bl. a. att syftet med den formulering som finns i den vägledande informationen om användning av tryckimpregnerat virke är att förebygga olycksfall orsakat av ruttna och instabila lekredskap. I sammanhanget påpekar myndigheten att en del fabrikanter använder kärnvirke till sådana redskap och att detta har samma goda motståndskraft mot röta och i övrigt samma materialegenskaper. Kärnvirke är emellertid dyrt, och det finns endast en begränsad tillgång på sådant virke. Socialstyrelsen anför att myndigheten skall framhålla förgiftningsrisken i en revidering av den skrift som innehåller den vägledande informationen.

Svenska träskyddsinstitutet framhåller bl. a. att om lekredskap för utomhusbruk skall tillverkas av trä en impregnering är nödvändig både av ekonomiska skäl och för att förhindra olyckor. Institutet utvecklar närmare vilken betydelse det har att träkonstruktioner i utsatta miljöer kan impregneras. Institutet menar sammanfattningsvis att ett förbud mot tryckimpregneringen saknar varje grund. Användning av oimpregnerat virke skulle medföra ökade olycksrisker och en övergång till syntetiska material skulle medföra en rad nackdelar.

Liksom de båda remissinstanserna anser institutet att det är klart olämpligt att elda med de flesta typer av tryckimpregnerat virke.

Utskottet

Då riksdagen under våren behandlade regeringens framställningar i budgetpropositionen inom socialdepartementets verksamhetsområde behandlades också ett antal motionsyrkanden rörande barnomsorgen (SoU 1977/78:25 s. 8). Yrkandena avsåg frågor rörande ökad medelsanvisning till barnomsorgen eller frågor som eljest hade en direkt anknytning till budgetpropositionen. I förevarande betänkande behandlas övriga under den allmänna motionstiden i år väckta motionsyrkanden rörande barnomsorgen. Med hänsyn till vikten av att utbyggnadsfrågan ägnas fortlöpande uppmärksamhet och då denna fråga berörs även i en av de nu aktuella motionerna redovisar utskottet frågan relativt utförligt även i detta betänkande.

Utbyggnadsplanering m. m.

Riksdagen fattade våren 1976 beslut som syftar till en kraftig utbyggnad av samhällets barnomsorg (prop. 1975/76:92, SoU 1975/76:28, rskr 1975/76:219). En allmän målsättning för utbyggnaden slogs fast, ett utbyggnadsprogram godtog av riksdagen och beslut fattades om ett nytt statsbidragssystem med väsentligt höjda och värdebeständiga statsbidrag. Riksdagen

antog vidare bl. a. en ny lag om barnomsorg, som trädde i kraft den 1 januari 1977.

Den allmänna målsättningen för utbyggnaden av barnomsorgen skall enligt beslutet 1976 vara att – utöver den allmänna förskolan – plats inom den kommunala barnomsorgen skall beredas för alla barn i förskoleåldern till förvärvsarbets- eller studerande föräldrar samt för barn med särskilda behov av stöd och stimulans så att efterfrågan på sådana platser kan tillgodoses. Denna målsättning för samhällets barnomsorg, innefattande även fritidsverksamhet för barn i skolåldern, bör successivt uppnås i alla kommuner inom den närmaste tioårsperioden.

Det utbyggnadsprogram för barnomsorgen som riksdagen anslöt sig till i det åsyftade beslutet våren 1976 innebär att det under femårsperioden 1976–1980 skall börja byggas 100 000 nya platser i daghem och 50 000 nya platser i fritidshem (platserna skall vara färdigställda 1977–1981). Härutöver beräknas en ökning av platstillgången i familjedaghem. Denna utbyggnad skall grunda sig på en bedömning som görs lokalt i varje kommun.

I överensstämmelse med vad utskottet uttalade vid budgetbehandlingen tidigare i år (SoU 1977/78:25 s. 10–14) finns det inte skäl att ompröva vare sig den redovisade målsättning för barnomsorgens utbyggnad eller det utbyggnadsprogram som antagits för de första fem åren av utbyggnadsperioden.

Med anledning av bl. a. en socialdemokratisk partimotion framhöll utskottet vid samma tillfälle angelägenheten av att regeringen överväger och utan dröjsmål vidtar de åtgärder som kan visa sig nödvändiga för att den av riksdagen år 1976 godtagna utbyggnadsplanen skall hållas. Det är därför nödvändigt för regeringen att fortlöpande hålla sig underrättad om förändringar i kommunernas planering på barnomsorgsområdet. Eftersom barnomsorgsplanerna enligt 8 § lagen om barnomsorg skall avse en period om fem år, blir det, anförde utskottet, möjligt för regeringen att efter hand även bedöma om kommunernas planer för tiden efter 1980 pekar mot att det år 1976 uppställda målet full behovstäckning inom en tioårsperiod kommer att uppnås. Mot bakgrund bl. a. av vad som i utskottets betänkande berörts om kommunernas ekonomi framstår det emellertid som nödvändigt, anförde utskottet vidare, att även då det gäller den senare delen av tioårsperioden överläggningar förs med Kommunförbundet om en utbyggnadsplan syftande till full behovstäckning. En sådan bör naturligen grundas på bakgrundsmaterial som tas fram av den av regeringen tillsatta planeringsgruppen för barnomsorg bl. a. i fråga om behovsbedömningen. Ställning till frågan om lämplig tidpunkt för överläggningar av angivna slag torde därför inte kunna tas, anförde utskottet, förrän planeringsgruppen lagt fram ett förutskickat betänkande om behovsbedömningen. Utskottet, som vill erinra om de sålunda redovisade uttalandena tidigare i år, har inhämtat att planeringsgruppen beräknar lägga fram det åsyftade betänkandet i slutet av året.

Av de sålunda redovisade skälen avstyrkte utskottet i sitt av riksdagen godkända betänkande bl. a. den socialdemokratiska motionen i aktuell del.

Vid betänkandet fogades en reservation (angivna betänkande s. 74), vari utskottets socialdemokratiska ledamöter bl. a. uttalade sig för att riksdagen skulle begära riktlinjer för den fortsatta utbyggnaden av barnomsorgen fram till målet mot full behovstäckning.

Med hänsyn till den utförliga behandling som frågan om barnomsorgens utbyggnad fick under våren och då någon omständighet därefter inte tillkommit som motiverar ett ändrat ställningstagande i frågan från utskottets sida finns det inte skäl att göra några uttalanden utöver dem som innefattas i det sagda. Motionen 1977/78:1499 av Bonnie Bernström m. fl. (fp) – i vilken det bl. a. anförs att en planering för fullt utbyggd kommunal barnomsorg snabbt bör komma till stånd – påkallar på grund av det anförda inte någon riksdagens åtgärd i här aktuell del.

Kö- och intagningssystem

Enligt barnomsorgslagen (6 §) har vissa barn rätt till plats i förskola eller fritidshem med förtur, nämligen barn, som av fysiska, psykiska, sociala, språkliga eller andra skäl behöver särskilt stöd i sin utveckling. Kommun har skyldighet att bedriva uppsökande verksamhet för att ta reda på vilka barn som i enlighet med det sagda behöver plats i förskola eller fritidshem.

I övrigt har det inte skett någon central reglering av rätten till plats inom barnomsorgen. I kommunerna finns därför skilda regler om förtur. Det är mycket vanligt att barn med ensamstående föräldrar får förtur. Även andra barngrupper kan få förtur. Exempelvis förekommer det att syskon till barn som redan har plats får förtur till plats i förskola.

Planeringsgruppen för barnomsorg har i en tidigare i år publicerad enkät rörande kommunernas barnomsorg redovisat en kartläggning angående barnomsorgsköerna i kommunerna. I kartläggningen redovisas översiktligt förekomsten av köer, köernas uppläggning, köernas längd, köernas aktualisering, tillgodoräkning av kötid, köns betydelse vid placering av barn och köns betydelse i planeringen.

Utskottet vill här också nämna att kommunerna har ålagts att till socialstyrelsen redovisa vilka förtursregler som gäller och vem som gör dessa förtursbedömningar (se skriften Kommunernas barnomsorgsplanering 1979–83 s. 16). Frågan rörande kommunernas barnomsorgsköer kan också komma att beröras i den skrift rörande barnomsorgen som Svenska kommunförbundet kommer att ge ut senare i år (se s. 6).

Av det anförda framgår således att en viss kartläggning redan gjorts av gällande kösystem. En mera fullständig kartläggning bör enligt utskottets mening kunna göras av socialstyrelsen på grundval av det material som kommunerna skall redovisa till socialstyrelsen i samband med barnomsorgsplaneringen.

Då det gäller frågan om regler för fördelningen av bl. a. daghemspatser vill utskottet framhålla att det, sedan en analys gjorts av gällande kösystem, kan

vara motiverat att socialstyrelsen närmare överväger lämpligheten av att ge ut vägledande information till kommunerna beträffande fördelningen av barn-tillsynsplatser.

Under hänvisning till det anförda anser utskottet det inte påkallat med någon riksdagens åtgärd med anledning av motionen 1977/78:328 av Per Gahrton (fp), i vilken motionären tog upp frågan om en kartläggning av förekommande kö- och intagningsystem till den kommunala barnomsorgen och frågan om vägledande informationsmaterial för fördelningen av barntillsynsplatser så länge platsbrist råder.

Statsbidragssystemet

Som tidigare angetts fattade riksdagen år 1976 även beslut om ett nytt statsbidragssystem. Detta trädde i kraft den 1 januari 1977. En översiktlig redogörelse för bidragsreglerna har lämnats i ett föregående avsnitt (s. 3 och 4).

I tre motioner ställs yrkanden som avser konstruktionen av bidragsreglerna.

I motionen 1977/78:550 av Yvonne Hedvall (m) och Per-Eric Ringaby (m) uttalas det bl. a. att även familjer som exempelvis på grund av platsbrist inte kan få barntillsynen ordnad inom ramen för den kommunala barnomsorgen bör få möjlighet till barntillsyn till rimliga kostnader. Det är också av vikt att alternativa former av barntillsyn erkänns av samhället. Motionärerna anför mot den angivna bakgrunden att icke-kommunala daghem bör kunna erhålla driftbidrag under förutsättning att de i övrigt uppfyller bl. a. de standardkrav som ställs på de kommunala daghemmen.

Enligt utskottets mening är motionens syfte i allt väsentligt tillgodosett genom de statsbidragsregler som numera gäller. Det statliga driftbidraget utgår nämligen även för sådant daghem eller fritidshem som drivs av annan än kommun om daghemmet eller fritidshemmet ingår i kommunens av fullmäktige antagna barnomsorgsplan. Bidraget utgår till kommunen, på vilken det ankommer att besluta om bidrag till den som driver verksamheten. Utskottet anser med hänsyn till innehållet i den sålunda redovisade bidragsregeln att någon riksdagens åtgärd med anledning av motionen inte erfordras.

Margaretha af Ugglas (m) menar i motionen 1977/78:722 att statsbidragssystemet bygger på en alltför omfattande byråkratisk kontroll och vill att denna förenklas. Bl. a. pekas det i motionen på möjligheten att införa ett bidragssystem som innebär att statsbidrag utgår med viss procent av kostnaderna. I den tredje motionen, motionen 1977/78:1509 av Marianne Stålberg m. fl. (s), framhålls att de nuvarande statsbidragsreglerna är så utformade att det i glesbygd är svårt för kommunerna att bedriva daghemsverksamhet, eftersom statsbidraget beräknas med utgångspunkt i antalet barn i varje avdelning (åldersgrupp). Motionärerna vill att bidragsreglerna

skall ändras så att det blir större möjlighet till flexibilitet i barnomsorgsverksamheten i fråga om sammansättningen av barngrupper såväl då det gäller barnens antal som åldersfördelning i gruppen. Bidragsreglerna bör ge samma ekonomiska möjligheter för kommuner med litet barnunderlag att bedriva daghemsverksamhet som nu finns för andra kommuner.

Utskottet vill erinra om att utformningen av statsbidragen till barnomsorgen f. n. ses över inom regeringskansliet. Utskottet har inhämtat att därvid kommer att närmare prövas såväl frågan om en förenkling av prövningsförfarandet, då det gäller ansökan om statsbidrag, som den i motionen 1977/78:1509 upptagna frågan om statsbidrag till daghem i glesbygd och andra områden med litet barnunderlag. Det finns också skäl framhålla att 1976 års kommunalekonomiska utredning i sitt slutbetänkande (SOU 1977:78) Kommunerna: Utbyggnad, Utjämning, Finansiering diskuterat statsbidragsfrågan och att det i reservationer till betänkandet framförts förslag om statsbidrag beräknat med utgångspunkt i de faktiska kostnaderna för barnomsorgen (se även SoU 1977/78:25 s. 13). Ett likartat förslag har under sommaren lagts fram av statskontrollkommittén, som föreslår att vid den ovannämnda översynen av statsbidragsgivningen övervägs vilken bidragsprocent som skall gälla. Kommittén har också föreslagit att den detaljerade årsberättelse för varje institution som nu skall fogas vid kommuns ansökan om statsbidrag inte längre skall behöva upprättas.

Av den lämnade redovisningen framgår att de i motionerna 1977/78:722 och 1977/78:1509 behandlade statsbidragsfrågorna redan är föremål för prövning i utredningssammanhang. Utskottet anser därför att det inte är erforderligt med någon riksdagens åtgärd med anledning av motionerna. Motionerna avstyrks således. Utskottet vill i detta sammanhang erinra om att utskottet i sitt av riksdagen godkända betänkande SoU 1976/77:25 (s. 14) uttalat sig för prövning av frågan om statsbidragsbestämmelsernas praktiska effekt för kommuner med områden där det finns sjukhus- och serviceanställda m. fl. som har oregelbundna arbetstider.

Vissa frågor om organisation av barnomsorgen

Samhällets barnomsorg omfattar förskoleverksamhet och fritidsverksamhet. Förskoleverksamheten bedrivs i form av förskola samt familjedaghem och annan kompletterande förskoleverksamhet.

Inom ramen för de regler som finns i barnomsorgslagen och med stöd därav utfärdade bestämmelser har kommunerna – liksom då det gäller verksamhetens innehåll, något som berörs i följande avsnitt – stor frihet att organisera förskoleverksamheten. I praktiken finns det också stora skillnader mellan olika kommuner, exempelvis då det gäller frågan om avvägningen mellan antalet daghemsplatser och antalet platser i familjedaghem eller beträffande institutionsstorlek och lokalmässig förläggning av institutionerna. Utskottet anser det väsentligt att kommunerna även framdeles får behålla en stor

självständighet på förevarande område. Däri ligger också att hänsyn måste tas till föräldrarnas efterfrågan av tillsynsform, något som understryks i motionen 1977/78:1499 av Bonnie Bernström (fp). Samtidigt måste här framhållas att kommunernas frihet då det gäller organisationen av barnomsorgen i viss utsträckning i praktiken begränsas genom de regler som uppställs för statsbidragsgivningen. Frågan om att i vissa avseenden minska detaljregleringen i detta hänseende har berörts i det föregående (s.14–15).

Vad nu sagts står inte i motsättning till det förhållandet att det är önskvärt att socialstyrelsen genom en bred information stöder kommuner som önskar vägledning för organisationen av barnomsorgsverksamheten.

I motionen 1977/78:1499 förordas att det inom barnomsorgen organiseras små enheter som förläggs inom bostadsområdena.

Socialstyrelsen har i skriften Om förskolan (Socialstyrelsen anser nr 1978:2) relativt utförligt behandlat frågan om anläggningarnas storlek. Myndigheten grundar sina bedömningar på erfarenheter som vunnits under den bedrivna försöksverksamheten på området. Socialstyrelsen anför bl. a. följande.

Utvecklingen mot ett öppnare arbetssätt och ett nära samarbete mellan barn och personal i de olika grupperna i förskolan innebär att anläggningarnas storlek får en central betydelse för arbetet. Hittills vunna erfarenheter talar för att en enhet som består av två avdelningar ger de bästa betingelserna för att verksamheten ska fungera bra för alla parter. Socialstyrelsen anser att anläggningar som består av mer än fyra avdelningar bör undvikas. Det är en fördel om anläggningarna planeras med utgångspunkt från att två avdelningar utgör en enhet. Skulle större anläggningar (mer än fyra avdelningar) planeras är det särskilt viktigt att dessa från början planeras så att de kan fungera i mindre enheter.

En uppdelning i små, mer eller mindre självständigt fungerande enheter kan vara ett sätt att minska svårigheterna och förbättra verksamheten vid redan befintliga större anläggningar.

I hårt exploaterade bostadsområden kan det ligga nära till hands att anordna stora förskolor. Då stora hyreshusområden i sig är en anonym och svåröverskådlig miljö för små barn torde den lilla förskolan med förutsättningar för alla att känna gemenskap och delaktighet vara av särskilt värde här. Det finns då också större möjligheter för förskolan att skapa kontakter med andra barn och vuxna i området – att fungera som ett kontaktcentrum och bidra till att minska familjernas isolering. Ökade kontakter inom ett område kan leda till att samhörigheten blir större, att man känner ansvar för och söker hjälpa varandra.

Enligt utskottets mening står de synpunkter som kommit till uttryck i socialstyrelsens skrift väl i överensstämmelse med motionärens åsikter om barnomsorgsenheternas storlek. Utskottet vill här också nämna att, enligt vad utskottet inhämtat, socialstyrelsen i slutet av innevarande år kommer att publicera en särskild informationsskrift om s. k. lägenhetsdaghem. Vissa synpunkter beträffande denna organisationsform lämnas också i det ovan nämnda avsnittet i skriften Om förskolan. Utskottet vill här också hänvisa till vad utskottet anförde beträffande lägenhetsdaghem i samband med antagandet av barnomsorgslagen (SoU 1975/76:28 s. 19–20).

I samma motion, 1977/78:1499, förordas också en vidgad verksamhet med s. k. öppna förskolor.

Öppna förskolor har redan nu blivit ett viktigt komplement till övrig barnomsorgsverksamhet. Förra året fanns ett femtiotal sådana förskolor i landet. Den öppna förskolan vänder sig till alla hemmavarande vuxna med barn i förskoleåldern – föräldrar, dagbarnvårdare och andra. Verksamheten är öppen, vilket innebär att förskolebarn och vuxna i bostadsområdet kan delta när de så önskar.

I socialstyrelsens tidigare nämnda skrift Om förskolan behandlas i ett särskilt avsnitt den öppna förskolan. Socialstyrelsen anför bl. a. följande (s. 69).

Öppen förskola bygger på att barn och vuxna tillsammans ska forma verksamheten och gemensamt ägna sig åt olika aktiviteter och sysselsättningar. Barn och föräldrar är de aktiva i verksamheten. Förskolläraren ska finnas i bakgrunden och kunna ställa upp när det behövs. Genom detta arbetssätt vill den öppna förskolan underlätta för människor i bostadsområdet att lära känna varandra.

Den öppna förskolan vill också kunna ge stöd till barnfamiljerna genom att förmedla information om kommunens övriga sociala service.

Den öppna förskolan är även till för att stötta de kommunala dagbarnvårdarna. För dem är den öppna förskolan värdefull, eftersom den ger kontakt med andra vuxna och barn i en miljö utrustad och anpassad för barns och vuxnas behov.

Här finns också skäl nämna att ett särskilt, relativt omfattande avsnitt i socialstyrelsens skrift Barnomsorgsplanering: Kvalitetsfrågor 1977–81 avser öppen förskola. I avsnittet redovisas uppgifter som hämtats från kommunernas barnomsorgsplaner och som kompletteras med visst annat material och telefonintervjuer med berörda tjänstemän i ett antal kommuner. Socialstyrelsen har vidare gett ut ett s. k. faktablad (nr 2/76) om öppen förskola.

Enligt utskottets mening bör den uppmärksamhet som sålunda ägnats den öppna förskolan vara ägnad att fästa kommunernas uppmärksamhet på vilka fördelar för barnomsorgen som kan stå att vinna om öppna förskolor inrättas. Såvitt utskottet kan bedöma torde den öppna förskolan kunna bli av särskild betydelse för att få en ökad kontakt mellan dagbarnvårdarna och förskoleverksamheten i övrigt och därigenom ge dagbarnvårdarna ett önskvärt stöd. Detta får dock inte innebära att man inom kommunerna underlåter att även på annat sätt söka ge ett stöd åt dagbarnvårdarna i deras verksamhet i all synnerhet som antalet öppna förskolor ännu är relativt begränsat. Då förskolelagen antogs underströks vikten av ett ökat samarbete mellan familjedaghemmen och förskolan, t. ex. genom att dagbarnvårdarna genom återkommande besök får ta del av arbetssättet i förskolan. En erinran härom har tagits in i de reviderade Råd och anvisningar (nr 35) om kommunal familjedaghemverksamhet som socialstyrelsen gav ut förra året. Slutligen bör här nämnas att familjestödsutredningen i sin nyligen publicerade

diskussionspromemoria Daghem för små barn i ett avsnitt behandlar frågan om samverkan mellan daghem och familjedaghem.

Med det anförda anser sig utskottet ha besvarat motionen 1977/78:1499 i de delar som behandlats i detta avsnitt.

I motionen 1977/78:720 av Blenda Littmarck m. fl. (m) tas upp en fråga om kommunal familjedaghemsversamhet. Härmed menas tillsyn av barn genom dagbarnvårdare som är anställd av kommunen. En särskild tillsynsform är det s. k. 3-familjesystemet som innebär att det för två eller tre familjer med tillsammans tre eller fyra barn anställs en person som svarar för barnomsorgen av familjernas barn i någon av dessa familjers bostad. Denna tillsynsform är statsbidragsberättigad enligt samma grunder som övrig familjedaghemsversamhet, i den mån kommunen är ansvarig för verksamheten och det finns ett anställningsförhållande mellan kommunen och den som har vården om barnen.

Motionärerna framhåller att det förekommer fall där barntillsynen lämpligen kan ske i barnets hem och att statsbidragsbestämmelserna inte hindrar att bidrag utgår i sådana fall men att det kan finnas avtal mellan fackförbund och kommun som innebär att tillsynen inte får ske i annat hem eller annan lokal än dagbarnvårdarens eget hem. Motionärerna vill att möjligheterna till kommunal familjedaghemstillsyn inte skall kunna sättas ur spel genom ett avtal av angivet slag.

Det är inte motiverat att såvitt avser denna del av barnomsorgen göra ett undantag i fråga om kommunernas rätt att på sätt tidigare angivits relativt fritt organisera barnomsorgen. Utskottet, som vill erinra om de möjligheter att tillämpa trefamiljssystemet som finns, avstyrker motionsyrkandet.

Vissa frågor om förskolans inre arbete

Enligt barnomsorgslagen (1 §) har samhällets barnomsorg till syfte att i nära samarbete med hemmen främja en allsidig personlighetsutveckling och en gynnsam fysisk och social utveckling hos barnen. Motsvarande stadgande fanns i den tidigare gällande förskolelagen, som antogs hösten 1973. Vid sistnämnda lags tillkomst uttalade socialutskottet i sitt av riksdagen godkända betänkande (SoU 1973:30 s. 23) att inom ramen för de bestämmelser om bl. a. förskoleversamhetens syfte och organisation, som meddelas i lagen eller tillämpningsföreskrifter till denna och som får sitt närmare innehåll genom det material som presenterats av barnstugeutredningen och i propositionen, kommunerna får stor frihet att utforma verksamheten. Detta innebär bl. a. att det överlämnas till kommunerna att själva ta ställning till många av de frågor som aktualiserats av barnstugeutredningen eller under remissbehandlingen av utredningens betänkande. Som en följd härav blir den centrala tillsynsmyndighetens vägledande information av största betydelse för kommunerna.

Bl. a. i den tidigare i år av socialstyrelsen utgivna skriften Om förskolan har

myndigheten redovisat barnstugeutredningens syn då det gäller de övergripande målen för förskolan. Målen är utformade i tre punkter, nämligen följande (s. 17 i skriften).

1. Förskolan bör sträva efter att i samarbete med föräldrarna ge varje barn bästa möjliga betingelser för att rikt och mångsidigt utveckla sina känslö- och tankemässiga tillgångar.

2. Förskolan kan därigenom lägga grunden till att barnet utvecklas till en öppen hänsynsfull människa med förmåga till inlevelse och till samverkan med andra, i stånd att komma fram till egna omdömen och problemlösningar.

3. Förskolan bör hos barnet lägga grunden till en vilja att söka och använda kunskap för att förbättra såväl egna som andras levnadsvillkor.

I den nämnda skriften har också innehållet i de tre punkterna i viss utsträckning utvecklats (se s. 17–18 i skriften).

Av betydelse för att få till stånd en ytterligare precisering av innehållet i målformuleringarna för förskolan är ett initiativ som tagits under året. Inom utbildningsdepartementet har nämligen tillsatts en arbetsgrupp som skall bereda frågor rörande normbildning och normöverföring i skolan. Arbetsgruppen har inte fått några särskilda direktiv för sitt arbete men en i anslutning till gruppens tillsättande utarbetad promemoria innehåller bl. a. följande. Gruppen skall utgå från de grundläggande och gemensamma värderingar som gäller i vårt demokratiska samhälle. Gruppen skall försöka konkretisera vad dessa värderingar innebär och se om det är möjligt att uppnå en enhetlig syn och ett gemensamt handlingsmönster när det gäller att förmedla grundvärderingarna i förskola, skola och fritidsverksamhet. I gruppen ingår bl. a. en förskollärare och en fritidspedagog.

Med beaktande av det arbete som sålunda ankommer på den nämnda normgruppen anser utskottet att det inte är påkallat med något riksdagens initiativ med anledning av den tidigare under året väckta motionen 1977/78:1109 av Ingrid Sundberg (m) och Ingrid Diesen (m) i motsvarande del; motionärerna vill att arbetsplanen för förskolan, som hitintills utkommit i fyra delar, skall kompletteras med riktlinjer för förskolans personlighetspåverkande verksamhet. Utskottet vill här nämna att utskottet har inhämtat att socialstyrelsen kommer att vara representerad i en expertgrupp som knyts till normgruppen.

Motionärerna i nämnda motion, 1977/78:1109, vill också att socialstyrelsen i sin arbetsplan skall ge ut en temadel om språkutveckling och lek med bokstäver och ord.

Redan i förskolepropositionen (1973:136 s. 76) underströks starkt vikten av att förskolan utnyttjas till att utveckla barns språk. Frågan om förskolebarnens inläring och vidareutveckling bl. a. på det språkliga området har också i viss utsträckning uppmärksamats i en av de delar i arbetsplanen som hitintills getts ut i arbetsplanen (del 2 Vi lär av varandra). Vidare har utskottet inhämtat att socialstyrelsen under våren 1979 kommer att ge ut en del i

arbetsplanen, som har arbetstiteln Samtal, samvaro och språk.

På grund av det anförda anser utskottet att inte heller i här aktuellt avseende riksdagen bör vidta någon åtgärd med anledning av motionen 1977/78:1109.

Rekryteringen av män till barnomsorgen

I olika sammanhang har betonats vikten av att fler män rekryteras till tjänster inom barnomsorgen. I detta syfte har sedan 1971 pågått försök med viss form av könskvotering till förskollärarytbildningen. Sedan frågan senare uppmärksammats i propositionen 1976/77:76 om utbildning av förskollärare och fritidspedagoger m. m. och i samband med riksdagsbehandlingen av propositionen (UbU 1976/77:29), uppdrog regeringen åt jämställdhetskommittén att närmare studera de erfarenheter som vunnits av bedriven försöksverksamhet vid antagning till förskollärarytbildning i jämförelse med andra könsmässigt ensidiga utbildningar, där liknande antagningsbestämmelser inte använts, och att komma in med förslag till åtgärder i syfte att nå en jämnare könsfördelning i förskolläraryt- och fritidspedagogutbildningarna. I juni i år lade kommittén fram en delrapport som visar hur den hitintills tillämpade intagningsmetoden faktiskt har fungerat. En slutlig utvärdering samt förslag på åtgärder för att få fler män till förskolläraryt- och fritidspedagogutbildning skall överlämnas till regeringen i början av 1979.

På grund av det anförda anser utskottet att någon riksdagens åtgärd med anledning av motionen 1977/78:1499 i här aktuell del inte är erforderlig.

Samverkan

Frågan om föräldrasamverkan betonades redan av 1968 års barnstugeutredning och under det fortsatta arbetet med förskolereformen. Under tiden därefter har frågan tilldragit sig en ökad uppmärksamhet. I skriften Om förskolan som socialstyrelsen gett ut under våren 1978 betonas bl. a. vikten av föräldrarnas medverkan i förskolan. Där understryks att föräldrar och personal har gemensamt ansvar för att barnen skall få det så bra som möjligt. Detta innebär att föräldrarnas deltagande i förskolans verksamhet måste bygga på medansvar och delaktighet.

Samarbetet behövs på två plan, dels i vad avser det enskilda barnet, dels i ett större perspektiv i föräldragrupper eller föräldraorganisationer som arbetar med att generellt förbättra förskolans och fritidshemmens situation i stort.

Socialstyrelsen gav under 1976 ut en tidning – Föräldrarna behövs – för att stimulera diskussioner omkring föräldrarnas roll i förskolan. Dessutom har socialstyrelsen startat ett utvecklingsarbete för att ytterligare stimulera föräldrarnas deltagande i barnomsorgen. Under 1978 planerar socialstyrelsen att uppmärksamma föräldraföreningarnas verksamhet.

Det är även viktigt att det sker ett samarbete mellan å ena sidan förskola

eller fritidshem och å andra sidan de förtroendevalda i kommunen som fattar de politiska besluten om barnomsorgen och de personer inom den kommunala förvaltningen som skall verkställa besluten. I socialstyrelsens ovan nämnda skrift Om förskolan (s. 58) tas även detta samarbete upp till diskussion. Det framhålls i sammanhanget bl. a. att förskolan i så stor utsträckning som möjligt själv bör organisera och administrera sin verksamhet, medverka vid intagning av barn, handha sin ekonomi etc. I stället för att vara detaljplanerad, kan den ekonomiska budgeten för den enskilda förskolan ha formen av ramanslag som kan utnyttjas efter beslut av personalen i samråd med föräldrar och barn.

Då det gäller spörsmålet om på vad sätt förtroendevalda mera aktivt bör engagera sig i arbetet inom förskola och fritidshem har olika lösningar aktualiserats. Bl. a. pågår på olika håll försök med institutionsstyrelser. En annan möjlighet är att man genom de sociala distriktsnämnderna får en ökad medverkan av de förtroendevalda. Också andra lösningar har nämnts. Med beaktande av att det ankommer på den förra året tillsatta kommunaldemokratiska kommittén (direktiv: se Kommittéberättelsen 1978 del II s. 401) att kartlägga och utvärdera den verksamhet med lokala organ av angivet slag som nu förekommer anser sig utskottet inte i detta sammanhang böra göra några särskilda uttalanden i ämnet.

Inte heller då det gäller övriga här berörda samverkansfrågor finns det enligt utskottets mening anledning till något riksdagens initiativ. Ett försöks- och utvecklingsarbete pågår bl. a. inom familjestödsutredningen, och i överensstämmelse med vad tidigare anförts ankommer det på socialstyrelsen att också i här aktuellt avseende löpande ge information till kommuner om rön som är av betydelse för utvecklingen av barnomsorgen. Med det anförda avstyrker utskottet motionen 1977/78:1499 i motsvarande del.

I detta sammanhang tar utskottet också upp den i samma motion aktualiserade frågan om att i ökad utsträckning bereda pensionärer och skolungdomar tillfälle att göra insatser inom barnomsorgen.

Den öppna förskolan har berörts i ett tidigare avsnitt. I överensstämmelse med vad där uttalats kan den öppna förskolan bli av betydelse bl. a. som ett kontaktcentrum för barnfamiljer och andra i bostadsområdet (se även Socialstyrelsens faktablad nr 2/76). Om den öppna förskolan får en sådan funktion kan man samtidigt nå det i motionen angivna syftet att även låta personer som inte tillhör den anställda personalen eller är föräldrar medverka i barnomsorgen. Även i den vanliga förskolan bör det enligt utskottets mening finnas utrymme för att låta andra än föräldrar bistå den anställda personalen med uppgifter inom verksamheten, något som i några fall sker redan nu, exempelvis genom pryö-verksamheten. Initiativ i sådant hänseende bör tas på det lokala planet. Självfallet måste medverkan i barnomsorgen av angivet slag planeras i nära samarbete med de anställda på de olika institutionerna. Som framhålls i ett avsnitt om samarbete i bostadsområdet i socialstyrelsens skrift Om förskolan (s. 59) har låg personaltäthet och andra

omständigheter såsom platsbrist och täta personalbyten försvårat förskolans möjligheter till samarbete utåt. Det anförs vidare att i en väl utbyggd barnomsorgsverksamhet lokaliserad till närmiljön förskolans möjligheter att samarbeta med övriga människor och verksamheter i bostadsområde bör öka och att redan nu förskolans personal är medveten om vikten av samverkan utåt. Utskottet finner det i sammanhanget angeläget framhålla att möjligheterna att inom barnomsorgen få bistånd av personer som inte tillhör den fasta personalen inte får tas till intäkt för att låta ansvaret för barnen i ökad utsträckning övertas av personer som saknar erforderlig utbildning för uppgiften. Motionen 1977/78:1499 påkallar inte heller i här aktuellt avseende någon riksdagens åtgärd.

Tryckimpregnering av lekredskap

Per Gahrton (fp) vill i motionen 1977/78:710 ha ett förbud mot tryckimpregnering av lekredskap. Han framhåller i motionen att så gott som samtliga lekredskap bl. a. på offentliga lekplatser och i förskolor får ett rötskydd av medel som innehåller klorfenoler, krom eller arsenik, vilka ämnen kan förorsaka förgiftningar, cancer och fosterskador liksom genetiska skador. Motionären pekar också på den fara som kan ligga däri att tryckimpregnerat virke används till eldning på lekplatser genom att bl. a. giftiga dioxiner utvecklas då klorfenoler upphettas.

I ett tidigare avsnitt har redovisats de yttranden som inkommit över motionen (s. 8–11). Av yttrandena framgår att det är klart olämpligt att tryckimpregnerat virke används till eldning på sådant sätt som motionären beskriver. Socialstyrelsen har emellertid förklarat att myndigheten vid en revidering av den skrift med vägledande information på området som myndigheten gett ut skall framhålla förgiftningsriskerna. Varken innehållet i socialstyrelsens eller produktkontrollnämndens yttrande ger stöd för att det är erforderligt med ett förbud mot tryckimpregnering för att undvika sådana risker som motionären påtalat. Utskottet fäster vid denna bedömning särskilt avseende vid vad produktkontrollnämnden anfört, nämligen bl. a. att registreringen för tryckimpregneringspreparat som innehåller klorfenol återkallats och att nämnden enligt gällande föreskrifter har att följa och fatta beslut i frågor som tas upp i motionen.

Under hänvisning till det anförda avstyrker utskottet motionen 1977/78:710.

Utskottet hemställer

1. beträffande utbyggnadsplanering m. m. för barnomsorgen att riksdagen avslår motionen 1977/78:1499 i motsvarande del,
2. beträffande kö- och intagningssystem att riksdagen avslår motionen 1977/78:328,
3. beträffande statsbidragssystemet att riksdagen avslår motionen 1977/78:550, motionen 1977/78:722 och motionen 1977/

78:1509,

4. beträffande hänsynstagande till efterfrågan på viss tillsynsform att riksdagen avslår motionen 1977/78:1499 i motsvarande del,
5. beträffande storlek och förläggning av enheter inom barnomsorgen att riksdagen avslår motionen 1977/78:1499 i motsvarande del,
6. beträffande s. k. öppna förskolor att riksdagen avslår motionen 1977/78:1499 i motsvarande del,
7. beträffande samarbete mellan familjedaghem och förskola att riksdagen avslår motionen 1977/78:1499 i motsvarande del,
8. beträffande viss form av familjedaghemsverksamhet att riksdagen avslår motionen 1977/78:720,
9. beträffande arbetsplanen för förskolan att riksdagen avslår motionen 1977/78:1109,
10. beträffande rekryteringen av män till barnomsorgen att riksdagen avslår motionen 1977/78:1499 i motsvarande del,
11. beträffande vissa samverkansfrågor att riksdagen avslår motionen 1977/78:1499 i motsvarande del,
12. beträffande tryckimpregnering av lekredskap att riksdagen avslår motionen 1977/78:710,
13. beträffande frågor om barnomsorgen i den mån de inte behandlas under mom. 1–12 att riksdagen avslår motionen 1977/78:1499 i motsvarande del.

Stockholm den 22 september 1978

På socialutskottets vägnar

GÖRAN KARLSSON

Närvarande: Göran Karlsson (s), Gabriel Romanus (fp), Erik Larsson (c), John Johnsson (s), Bengt Bengtsson (c), Ivar Nordberg (s), Kjell Nilsson (s), Britt Wigenfeldt (c), Kersti Swartz (fp), Ulla Tillander (c), Stig Alftin (s), Gunnar Biörck i Värmdö (m), Lena Öhrsvik (s) och Blenda Littmarck (m).

Särskilt yttrande

Göran Karlsson, John Johnsson, Ivar Nordberg, Kjell Nilsson, Stig Alftin och Lena Öhrsvik (samtliga s) har avgivit följande särskilda yttrande beträffande motionen 1977/78:1499 i vad den avser utbyggnadsplanering m. m. (betänkandet s. 11–13):

I en socialdemokratisk partimotion (1977/78:332) som väcktes under den allmänna motionstiden framhölls med skärpa vikten av att kommunerna planerar sin barnomsorgsutbyggnad så att det i riksdagsbeslutet 1976 uppställda målet om full behovstäckning inom den närmaste tioårsperioden kan uppnås (yrkandet I). Motionärerna anförde bl. a. att det krävs inte bara en förbättrad planeringsmetodik – en sådan kan åstadkommas genom det arbete som utförs av planeringsgruppen för barnomsorg – utan framför allt en konkret politisk vilja både från statens och kommunernas sida. En sådan framstod som än mer nödvändig – anförde motionärerna – i ljuset av erfarenheterna från genomförandet av det första delmålet, nämligen 100 000 nya platser i daghem och 50 000 nya platser i fritidshem under en femårsperiod.

I en reservation till utskottets budgetbetänkande våren 1978 (SoU 1977/78:25 s. 74) anslöt sig de socialdemokratiska ledamöterna i utskottet till de synpunkter som anförts i motionen. Vidare anförde dessa ledamöter följande.

Utskottet anser således att det är nödvändigt att en samlad behovsbedömning och utbyggnadsplan arbetas fram för den fortsatta utbyggnaden av barnomsorgen fram till målet full behovstäckning. Planen, som också bör innefatta en bedömning av personalbehov och erforderliga utbildningsinsatser liksom en värdering av olika instrument för att säkerställa att målet nås, bör framtas genom överläggningar med Svenska kommunförbundet och föreläggas riksdagen senast vid nästa riksmöte. Riksdagen bör i enlighet härmed begära riktlinjer för denna utbyggnad. I sammanhanget vill utskottet framhålla att frågan om barnomsorgens finansiering bör lösas genom en uppräknings av utgående statsbidrag för verksamheten. Socialdemokraterna har i kommunalekonomiska utredningen föreslagit att bidragen räknas upp så att de täcker 3/4 av kommunens kostnader för barnomsorgen. Detta innebär att kommunerna i princip får täckning för personalkostnaderna.

De socialdemokratiska ledamöterna föreslog att riksdagen bl. a. med bifall till den ovan nämnda motionen skulle ge regeringen till känna vad utskottet anförde.

Då vår syn på den här aktuella frågan således kommit till klart uttryck i ett betänkande som avgivits tidigare i år framställer vi inte något särskilt yrkande i förevarande sammanhang.